

УДК 338.246.8-043.96(477)

Чумак О.В.

канд.економ.наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

МОДЕЛЬ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД: СВІТОВИЙ ДОСВІД І УКРАЇНА

Ключовими викликами для нинішньої економіки України внаслідок повномасштабної російсько-української війни є падіння виробництва, масова внутрішня та зовнішня міграція населення і зростання кількості безробітних, масштабні руйнування виробничої та соціальної інфраструктури, послаблення стійкості державних фінансів, падіння експорту, загрози валютній стабільності. Експерти Світового банку і Єврокомісії оцінюють пошкодження від війни в Україні в період з 24 лютого 2022 р. до 24 лютого 2023 р. в сумі 134,7 млрд доларів, а потреби у відновленні – 410,6 млрд. доларів. Якщо говорити про пошкодження або прямі втрати від першого року війни, то за оцінками Світового банку і його партнерів найбільших втрат зазнали житловий сектор (38% сумарних пошкоджень), транспорт (26%), енергетика (8%), промисловість і торгівля (8%), сільське господарство (7%). Зокрема, за рік російсько-української війни руйнувань і пошкоджень зазнали 1,4 житлових приміщень (окремих квартир, будинків), серед них 135 тис. – приватних будинків і 39 тис. гуртожитків [1]

В той же час, проблеми і можливості відбудови економіки України після війни все активніше обговорюються, як на національному, так на міжнародному рівні, по мірі відновлення контролю українців над своїми окупованими територіями. Наразі мова йде не лише про модель відбудови зруйнованого та повернення української економіки до довоєнного стану, а й про більш масштабну модернізацію, яка б перетворила Україну на економічно потужну інноваційну державу, що у перспективі могла б мати достатньо власних ресурсів, окрім всього іншого, для забезпечення свої безпекових потреб.

З метою повоєнного відновлення країни, інтеграції економіки у європейський простір та глобальні ланцюги створення вартості, Україні необхідно реалізувати масштабну програму відновлення. Національною радою з відновлення України від наслідків війни був запропонований план відбудови України після війни, який включав такі основні принципи: повний доступ до ринків ЄС і G7; отримання статусу кандидата, а потім і повноправного членства в ЄС; побудова економіки на принципах дерегуляції та лібералізації; налагодження логістичних шляхів у західному напрямку; перехід від експорту сировини до переробки в тих галузях, які дають найбільшу експортну виручку; розвиток вітчизняного військово-промислового комплексу; енерге-

тичне самозабезпечення буде досягнуто за рахунок збільшення власного видобутку газу та розвитку атомної та зеленої енергетики; модернізація клімату; локалізація не менше 60%. Щодо плану відновлення, то він складається з двох етапів, 2023–2025 і 2026–2032, і охоплює 850 широкомасштабних проєктів, які потребують фінансування на загальну суму приблизно 750 мільярдів доларів. У плані зазначено, що зміцнення українських інституцій і «делолігархізація» є його «фундаментальними передумовами», включаючи прозорість публічних даних, перезапуск антикорупційних офісів, реформування правоохоронних органів, впровадження законодавства про корпоративне управління та синхронізацію антимонопольних практик з ЄС.[2].

А в умовах, коли Україна повинна бути готова до тривалого протистояння, для відбудови економіки країни необхідна нова модель реконструкції, яка б могла бути реалізована вже починаючи в умовах війни.

Яскравим прикладом практичної реалізації національної моделі розвитку економіки в умовах війни є досвід Ізраїлю, державна політика якого раціонально націлена і на розвиток економіки через інновації, і на забезпечення безпеки громадян та своєї держави. Саме інновації допомагають маленькій країні з невеликою кількістю населення мати сильну економіку та високотехнологічний експорт, а комбінація системи безпеки, приватного капіталу, науки і освіти забезпечують прорив як в передових оборонних технологіях, так і в створенні приватних інноваційних продуктів з високою доданою вартістю, що мають попит у світі, готувати найбільш професійних, шанованих у світі спеціалістів. І це все наслідки довгострокової системної продуманої політики, яку вже не перше покоління політиків системно реалізують. Чотири фактори зробили Ізраїль сильною, процвітаючою країною: наявність постійної воєнної загрози, яка не залишає іншого шляху окрім, як виживати і ставати ефективнішим за інших; ефективна комбінація науки, освіти та бізнесу у модернізації вітчизняного військово-промислового комплексу (ВПК); висока роль держави у підтримці інновацій (насамперед, фінансово, але так само у просуванні на зовнішні ринки) при широкій підтримці США, від яких Ізраїль, як союзник по НАТО, отримує передові військові розробки, колосальні фінансові ресурси для їх розвитку та має доступ з ними на американський ринок; значна поміч від діаспори, розташованої по всьому світу [3].

На особливу увагу заслуговує досвід Японії у післявоєнній відбудові економіки, яка протягом 1935–1945 рр. втратила майже 70% своїх активів. Її економічна політика базувалася на глибокому аналізі зсуву глобальних тенденцій; впровадженні всеохоплюючої і конкретної стратегії відновлення, що ґрунтувалася на індустріалізації, вдосконаленні технологій і динамічному розвитку торгівлі при пріоритетному залученні інвестицій у технологічно передові галузі промисловості; отриманні від інших країн і міжнародних організацій пільгових кредитів у грошовій і натуральній формах (економічна

допомога з боку США, надана була в 1945–1952 рр. обсягом 2,4 млрд. дол. Світовий банк виділив Японії кредити за той же період на суму 860 млн. дол.); обмеженому споживанні і низькому рівні життя населення, доки економіка не покаже сталих темпів зростання[4, с. 82].

Становить інтерес історія повоєнного відродження Південної Кореї, головними економічними цілями якого були: посилення значення ключових галузей промисловості (ключовими галузями промисловості було визнано автомобільну промисловість, електроніку, суднобудування де уряд усіляко заохочував відкриття нових виробництв); перетворення країни з відсталої аграрної на сучасну індустріальну на основі централізованого управління; зменшення безробіття; підвищення конкурентоспроможності південнокорейських товарів і збільшення експорту; впровадження ефективніших управлінських підходів і збільшення продуктивності праці. У результаті проведених заходів зростання промислового виробництва становило 25% на рік, причому в середині 1970-х років темпи збільшилися до 45% на рік. З 1960-х років корейська економіка почала бурхливо розвиватися. За майже три десятиліття (з 1962 по 1989 р.) ВВП збільшувався в середньому на 8% на рік (з 2,3 млрд. дол. у 1962 р. до 204 млрд. дол. у 1989 р.).

За сучасним розвитком інформаційних технологій (велике покриття швидкісного інтернету, хмарні технології, великі дані, сучасні супутникові системи, штучний інтелект тощо) світ не бачив проектів відновлення, схожих за масштабом із майбутнім відновлення України. Тому Україна має створити власну модель відновлення з використанням передового досвіду та кращих принципів відновлення країн світу після стихійних лих та військових конфліктів з широким застосуванням сучасних цифрових інструментів. І ця модель, на думку деяких вітчизняних експертів, має відтворювати найкраще середовище для розвитку креативу та розвитку людського капіталу, з привабливим економічним середовищем для інвестицій та ведення бізнесу, забезпечувати післявоєнне зростання економіки через інновації, бути сталою і багатосторонньою, де українське суспільство разом із бізнесом та владою міжнародні партнери будуть відстоювати українське бачення та реалізовувати антикорупційну стратегію, здатною відповідати на будь-які військові виклики.

Держава, при цьому, має забезпечити інфраструктурну відбудову стратегічних об'єктів, а місцеві органи влади – соціальних об'єктів (бо місцеві громади краще знають, які об'єкти потребують першочергового відновлення). Контроль якості виконаних робіт також може бути краще забезпечений громадами. Звісно, що необхідно чітко визначити джерела фінансування. Контроль за надходженням коштів та їх використанням покласти на міжнародних аудиторів (інші міжнародні інститути) і запровадити у територіальних громадах механізм прозорості їх витрачання. Інноваційний розвиток економіки у постраждалих регіонах може забезпечити тільки створення (спо-

чатку на підконтрольних територіях, а потім і на деокупованих) спеціальних економічних зон і наукововиробничих парків. Таке створення стимулюватиме розвиток виробництва, заснованих на нових передових технологіях, збільшення кількості робочих місць, обсягу експорту тощо.

На території, де не відбувалися активні бойові дії, Україна може використати наявні успіхи, зокрема швидку та ефективну цифровізацію країни, для створення нової інституційної бази на інноваційно-інформаційній основі, що зробить бюрократію ефективнішою, а ведення бізнесу легшим, бо цифрові рішення значно зменшують корупцію, яка завжди вважалася основною проблемою. Вона також має зосередитися на підвищенні продуктивності та модернізації виробництва як ключових рушіїв економічного відновлення, що не лише вирішить проблему нестачі робочої сили, але й сприятиме більшій інтеграції України у світове економічне співтовариство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1.Богдан Тетяна Фінансово-економічні наслідки війни [Електронний ресурс] // LB.ua – 31 березня 2023. – Режим доступу – https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/550614_finansovoekonomichni_naslidki.html#

2.Булик О. Б. Стратегія відновлення економіки України після війни [Електронний ресурс] // Економіка та суспільство. – 2023р. – Вип.48.– Режим доступу– DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-51>

3.Кондратьєва Анна Організація управління розвитком територій під час військових дій в Україні [Електронний ресурс] // Громадський простір. 03.06.2022.– Режим доступу – <https://www.prostir.ua/?library=orhanizatsiya-upravlinnya-rozvytkom-terytorij-pid-chas-vijskovyh-dij-v-ukrajini>

4.Іванов С.В. Економічне відновлення і розвиток країн після збройних конфліктів та воєн: невтрачені можливості для України // Економіка України. – 2019. – №1 (686). – С.75-89

5.Економічне диво за одне покоління: Південна Корея – приклад для України [Електронний ресурс]. // Finance.ua – 21.04.2017. – Режим доступу : <https://news.finance.ua/ua/news/-/400091/ekonomichne-dyvo-za-odne-pokolinnya-pivdenna-koreya-pryklad-dlya-ukrayiny>